

BROEKER BIJDAGEN

UITGAVE VAN DE VERENIGING "OUD BROEK IN WATERLAND"

Nummer 34, september 1993
Verschijnt onregelmatig
Wordt de leden gratis toegezonden
Redactie: De Draai 24,
1151 CE Broek in Waterland

Gehele of gedeeltelijke overname
van de inhoud slechts met toe-
stemming en bronvermelding.
Copyright © 1993
Vereniging Oud Broek in Waterland

INLEIDING

Op 26 september a.s. zal het precies 420 jaar geleden zijn dat onze oude dorpskerk in vlammen opging, moedwillig in brand geschoten door de Spanjaarden gedurende de krijgshandelingen van de tachtigjarige oorlog. Dat was wel de culminatie van alle verschrikkingen die de inwoners van Broek zeker het laatste jaar hadden moeten doormaken. We mogen immers gerust aannemen, dat met zo'n brandende kerk midden tussen de houten huizen ook van deze laatste de meeste niet voor het vuur gespaard zijn gebleven. De bedoeling van die brandstichting- die ook andere dorpen in Waterland trof- was om de bemanning op de oorlogsschepen, die niet ver van hier klaar lagen voor een gevecht met de Spanjaarden, schrik aan te jagen en te ontmoedigen. Vergeefs, naar wij weten: de Slag op de Zuiderzee, geleverd op 11 oktober van datzelfde jaar 1573, werd een overwinning voor Oranje.

Het duurde nog tot 1578 voor de Spanjaarden uit Waterland waren verdreven, maar toen kon men toch langzaamaan weer gaan denken aan herstel en wederopbouw. Uit de ruïnes van de middeleeuwse kerk- eerst door de geuzen geplunderd, later door de troepen van Alva verbrand- verrees stukje bij beetje het gebouw zoals het nu nog staat.

Om bij dit dramatisch keerpunt in de Broeker geschiedenis nog eens even stil te staan heeft het bestuur van Oud Broek een aflevering van de 'Bijdragen' gewijd aan de herdruk van een historisch toneelstuk over die gedenkwaardige dag, 420 jaar geleden. De tekst werd nu al meer dan veertig jaar geleden geschreven door de Broeker predikant ds. P. Simoons. De auteur, thans emeritus te Driebergen, gaf met grote welwillendheid zijn toestemming voor deze heruitgave.

In de oorspronkelijke tekst (in een gestencild boekje van 21 x 16 cm) zijn enkele kleine en voor de hand liggende correcties aangebracht. De spelling Tombergen voor de krijgsoverste in Spaanse dienst Anthonie (van) Tambergen is in de herdruk gehandhaafd.

1573

HET HUYS VOLBRACHT

Lekespel gemaakt ter gelegenheid van de restauratie van de Ned. Herv. Kerk te Broek in Waterland in de jaren 1950-1951; door P.Simoons, Ned. Herv. Predikant aldaar.

VOORWOORD

In de oude dorpskerk van Broek in Waterland bewaart een gebrandschilderd raam de herinnering aan een bewogen bladzijde uit onze vaderlandse geschiedenis. In het jaar 1573 werd de dorpskerk door Spaanse benden in brand gestoken.

Dit feit was mij aanleiding tot het schrijven van een lekespel in drie bedrijven en wel ter gelegenheid van de algehele restauratie van de kerk in de jaren 1950 en 1951 onder leiding van de architect Jan de Meijer.

De gegevens voor dit stuk ontleende ik voornamelijk aan de publicaties van de Heer W. van Engelenburg, die hier gemeentesecretaris is geweest en zich verdienstelijk gemaakt heeft door het schrijven van de geschiedenis van het dorp Broek in Waterland.

Ter wille van de eenheid van tijd en plaats zijn deze gegevens vrij bewerkt. De Spaanse bezetting, die in werkelijkheid ongeveer een maand duurde is teruggebracht op één dag. De plaats is het Kerkeplein met links de kerk.

Het stuk eindigt met het gedicht, dat in het gebrandschilderde raam is geschreven. De laatste woorden zijn tevens de titel van het stuk.

Nu het voor het eerst in een behoorlijk gewaad verschijnt wens ik deze pennevrucht nog enkele goede opvoeringen toe.

ROLVERDELING:

In totaal spelen er 10 personen mee: 3 vrouwen en 7 mannen.

1. Trijntje Jacobsdochter; een vrouw van in de vijftig
2. Grietje Nanning; een jonge vrouw
3. Ysbrand Voogd; een jonge boer
4. een bode; ordonnans van de Geuzen
5. Neeltje Claesdochter; een oude vrouw
6. Krijn Koster; een oude man
7. Claes Claesz.; de schout van Broek in Waterland
8. Van Tombergen; hopman van de Spaanse bezetting
9. twee soldaten

REQUISieten:

een paar emmers met een juk voor Ysbrand Voogd;
een gezegeld bevel voor van Tombergen;
een oude hengselmand voor de vrouwen uit het eerste bedrijf;
een reliek voor de soldaat.

DE SITUATIE

Het jaar 1573 dat voor de kerk in Broek letterlijk ruineus werd is het jaar waarin de Spanjaarden probeerden met een tangbeweging vaste voet in Noord-Holland te krijgen. Het plan bestond, om via Haarlem naar het Noorden trekkende, Alkmaar tot overgave te dwingen, terwijl vanuit het Spaansgezinde Amsterdam een vloot zou uitzeilen naar de West Friese steden. De Geuzen, die deze vloot na de slag op de Zuiderzee de nederlaag zouden toebrengen (we kennen de heldendaad van Jan Haring en horen de naam van Cornelis Dirksz uit Monnikendam) lagen bij de monding van het IJ onder Schellingwoude de vijand op te wachten.

Het hele Waterlands avontuur is in het kader van deze grote tangbeweging van ondergeschikt belang.

Tijdens het wachten op gunstige wind probeert een vendel Spaanse troepen onder bevel van de luitenant van Tombergen de schans bij Schellingwoude, die door Broekhuizen zou worden verdedigd te nemen, hetgeen gelukt. Broekhuizen neemt de wijk naar de bij Pampus liggende vloot en laat Waterland onbeschermd voor de Spanjaarden, die hier dan ook danig huishouden.

De bevolking vlucht en dorpen en kerken worden verwoest door de fanatieke Spaansgezinden.

EERSTE BEDRIJF

*Twee vrouwen komen pratend van links op: Trijntje Jacobsd.
en Grietje Nanning.*

Trijntje: 't Zijn anders tijden, die wij thans beleven!
Hoevelen zijn er al van hier verdreven,
of lieten voor hun land en vrijheid 't leven
en nog is 't einde niet in zicht!.....

Grietje: Kom, zuchten geeft niet veel, 't is nu een harde plicht
om land en volk van de vijand te bevrijden
't is voor ons heilig recht dat wij nu strijden!

Trijntje: Maar onze vrienden laten zich wel duur betalen
steeds komen zij terug om geld of goed te halen.
Vraag niet wat of die vrijheid ons al kost
en nog is 't vrede hier...er is geen schot gelost!

Grietje: Toch voel ik mij vandaag zo zeker niet
't is net of ik geschut hoor in 't verschiet....
't zou wel eens kunnen zijn dat heden onze vrienden
de kost in Schellingwou wat je noemt zuur verdienen!

Trijntje: Ach vrienden, het zijn doorgaans onbekenden,
die kerk en huizen plunderen, het zijn gewoonweg benden!

Grietje: Al kennen wij niet allen, het zijn toch onze vrienden
voor Bossu en zijn vloot was hier niet een te vinden
toen men hier vorig jaar getracht heeft volk te halen
al wou men voor 'n matroos met zilvergeld betalen!
Het is nu voor de vrijheid dat ons offer wordt gevraagd!

Trijntje: Ach, of je nu door d'een of d'ander wordt geplaagd...
Om 't even... Waar zijn de schatten van de kerk gebleven?
En hoeveel geld heeft reeds de dorpskas moeten geven?
Ik vind het best als elk hiervoor wat geven moet
maar als 't zo verder gaat, dan zijn wij gauw bankroet!

Grietje: Bij alle zorgen mag je een ding niet verzwijgen:
dat wij er onze vrijheid en ons geloof mee krijgen!
In deze kerk sprak men voorheen alleen latijn.
Is het geen voorrecht nu Hervormd te zijn?
En ben je soms vergeten hoe in deze streek

voor 't eerst Jan Arents kwam en hield een hagepreek.
Van heinde en ver kwam men te hoop gelopen
Hij maakte voor Gods Woord ons volk de ogen open.

Trijntje: Toen wist nog niemand hoe duur men 't zou bekopen!
Want sedert dien kwam onrust in ons land
en ziet men krijgsvolk hier en hoort van moord en brand!

Grietje: Is 't dan geen offer waard van vele goede dingen?
Je weet toch wel hoe Spanje ons allen wilde dwingen
En hoe graaf Alva zelf met zijn soldaten
het recht vertrapt met bloedraad en placaten!
Hoe hij met onze oude privileges spot
en duizenden terechtstelt op 't schavot....
Zijn wij dan soms als vrije Hollanders geboren
om ons door vreemdelingen te laten ringeloren??

Ysbrand Voogd komt op met melkemmers.

Ysbrand: Wat staan de vrouwen hier zo heftig saam te praten?
't is bijna melkenstijd, de wegen zijn verlaten...

Trijntje: Wat geeft ons nu de melk, je kunt alleen wat kazen
nu Amsterdam partij kiest voor de Spaanse bazen.
De Admiraal Bossu heeft er zijn hoofdkwartier!

Grietje: Laat hij daar blijven maar... mij beter daar dan hier.

Ysbrand: Ik zag hem liever nog eens helemaal verdwijnen.
Wat doet hij in ons land,...hij hoort thuis bij de zijnen!

Grietje: Ja, Amsterdam is nu nog steeds op de hand van Spanje.
Wij zijn het grensgebied van vrijheid en Oranje!

Trijntje: De vijand in Amsterdam, 't is mij wat te dichtbij.
Men zegt, een flinke vloot ligt aan de overzij;
wel twaalf grote en zes kleine schepen

Ysbrand: Maar wat hij op de Zuiderzee moet doen, dat heeft hij niet
begrepen.
De helft is veel te log en steekt ook veel te diep.
En dacht je soms dat onze voorman sliep?
De vloot der Geuzen ligt al klaar in Schellingwoude
om de Spanjool in 't IJ zo vast te houden als een rat in zijn
val!

- Trijntje:** Ja, als die val het houdt
wie daar zo vast op rekent, lijkt mij wel wat boud!
Ik vrees dat als een Zuid-Westenwind opsteekt
Graaf Bossu met zijn vloot er makkelijk uitbreekt!
- Grietje:** En denk je dat de Geuzen hem rustig laten gaan?
Eenmaal in volle zee zullen zij hun slag wel slaan!
- Ysbrand:** Cornelis Dirks uit Monnikendam voert er het bevel.
Hij kent de zee, diep en ondiep, hij weet zijn weetje wel!
- Trijntje:** Hoe is de wind vandaag? Zuidwest, we krijgen regen
als het bij regen blijft, dan valt het mij niet tegen!
(tot Ysbrand)
Zeg, heb je 't schieten in de verte wel gehoord?
Dat meldt ons niet veel goeds, let maar eens op mijn woord!
- Grietje:** Daar komt een man langs 't Havenrak met grote haast hierheen
Het is een krijgsman, kijk hij is alleen
Wat brengt hij ons voor nieuws?
- Ordonnans van de Geuzen op:**
Ik (kom) van Schellingwoude
De Spanjaard valt ons aan; de schans is niet te houden...
Waar is de schout, ik moet hem daad'lijk spreken
Voordat de Spanjaarden door onze schansen breken!
- Ysbrand:** Ik vrees, dat je in Broek niet zoveel hulp zult vinden.
De mannen hier zijn weg en vechten met hun vrienden.
'k ben een der laatste hier, 'k mankeer wat aan mijn been.
Kom mee, ik breng j'er dadelijk even heen.
Onze burgervader heet Claes Claesz.
Hij is hier nog, het is een oude baas.
- Zij gaan samen haastig af, Neeltje Claesd. en Krijn Koster
komen nieuwsgierig op.*
- Neeltje:** Wat is er hier te doen, wat zijn er voor berichten?
Zeg, waarom sta je hier met sombere gezichten?
- Krijn:** Wat staan jullie hier samen toch verschrikt te kijken?
- Grietje:** De Waterlands schans is bezig te bezwijken!
Het schieten dat wij in de verte steeds hebben gehoord
is vandaag bitt're ernst..., de vrede is verstoord;

Als God niet met ons is en met deez' lage landen
dan valt vandaag heel Waterland de Spanjaarden in handen!

Krijn: Nou, niet zo somber, kom, al trekken zij terug
in Broek in Waterland zijn ze nog niet zo vlug!
Wij hebben toch niet voor niets de troepen onderhouden
dat zij op de eerste stoot geheel bezwijken zouden!

Trijntje: Maar Bossu heeft de stad en veel geld aan zijn zij.
De lui uit Amsterdam willen hun zeegat vrij
waar nu al vele weken geen schip meer is geweest.
Als Graaf Bossu het wint, vieren ze daar een feest!

Claes Claesz. op met de ordonnans en Ysbrand

Schout: De toestand is kritiek, 'k wil het U niet verhelen
De Spanjaarden zijn sterk en kwamen met zeer velen.
Vriend Broekhuysen, de hopman, die wij maanden mochten
spekken
gaf om twaalf uur het bevel langzaam terug te trekken
zo meldt de bode mij, want toen hem was gebleken
hoe sterk de vijand was, dacht hij aan oversteken
naar Pampus, waar de vloot der Geuzen ligt:
hen te versterken leek hem de eerste plicht.
Maar met die zet ligt Waterland nu voor de vijand open
en kunnen ongestoord de Spanjaarden doorlopen;
de zaak ligt hopeloos, 't is goed dat gij het weet;
maak nu ons arme dorp voor hun ontvangst gereed.
De mannen zijn hier weg en dienen op de vloot
heel Waterland wordt Spaans, God, onze nood is groot!

(tot de bode)

Ik raad U aan, ga door en waarschuw Zuiderwoude
Tracht daar met man en macht de vijand op te houden!

Ysbrand: Ik neem en paard een zal in Monnikendam gaan melden
wat voor een somber nieuws de bode ons vertelde;
Wie met Cornelis Dirks niet op de vloot vertrok
die neme nu zijn zwaard, zijn bijl, al was 't een stok.
Voordat de Spanjaard hier gaat plunderen en slopen
zullen wij onze huid zo duur als 't kan verkopen!

(Ysbrand met de bode af)

Trijntje: Heer burgemeester, zeg, wat moeten wij beginnen?
Als onze mannen gaan, wie zorgt voor hun gezinnen

en als 't geweld niet langer is te houden
wat moeten dan de vrouwen, de kind'ren en de ouden?

Schout: Vrienden, het baat ons niet in wanhoop hier te staan,
Ik raad U allen aan om nu naar huis te gaan
en houdt, totdat gij aanstonds wat meer weet
de uwen en wat geld en ook Uw boot gereed.
Komen de Spanjaards hier, dan is er veel te duchten;
Ik raad U aan om dan de meren op te vluchten
en laat geen boot in 't dorp, vernietigt al het eten
dan hebben ze de wegen zonder de weg te weten!

Neeltje: Wat doen we met het vee... U heeft wel makk'lijk praten
wij kunnen onze beesten toch zo maar niet verlaten...

Schout: Het vee redt zich wel...dit is een noodtoestand
gelukkig staan de koeien in het land;
Laat als het moet wat oud'ren achterblijven,
wij hebben niet de tijd de beesten weg te drijven.
Breng voorts zolang het kan de dieren naar de weilanden
die tussen de meren liggen, want op deze weilanden
zijn ze voorlopig buiten het bereik
van wie de wegen heeft en de Waterlandse dijk.
Maar zorg voor alles voor de kind'ren en de vrouwen,
vlucht, vlucht het water op, waar gij U schuil kunt houwen.
God sta ons allen bij in deze grote nood,
Zijn redding zij nabij, wij hopen op de vloot.
De vijand hebb' het land, maar wij de waterkant;
God erbarm' zich over ons en over Waterland!

*Zij gaan uiteen, ieder een kant uit. Het licht dooft, muziek
en zang of declamatie: Het Wilhelmus G.301: 2 en 6*

In Godes vrees te leven
heb ik altijd betracht
daarom ben in verdreven,
om land , om luid' gebracht
Maar God zal mij regeren
als een goed instrument,
dat ik zal wederkeren
in mijnen regiment.

Mijn schild ende betrouwen
zijt Gij, O God, mijn Heer!
Op U zoo wil ik bouwen,
verlaat mij nimmermeer!
Dat ik toch vroom mag blijven,
Uw dienaar t'aller stond:
de tyrannie verdrijven,
die mij mijn hart doorwondt.

TWEEDE BEDRIJF

Het licht gaat weer aan. Anthonie van Tombergen, luytenant van Bossu komt op. Van de andere zijde komen twee soldaten, die ieder een vrouw gevankelijk meevoeren (Soldaten van links, Tombergen rechts).

van Tombergen:

Zeg hé, waar moet dat heen met deze vrouwen?

eerste soldaat:

Ik ging het dorp eens in, ik kon het niet vertrouwen
dat men de hele plaats volkomen had verlaten;
en na wat zoeken kreeg ik deze in de gaten.
Eerst had ik aan haar huis al overal geklopt
maar niemand deed er open, zij zelf zat goed verstopt
in de hooiberg, ik merkte eerst niet veel
maar de zenuwen en 't stof zaten haar in de keel!

van Tombergen

spottend: Zo, dus jij was wat bang, heb je een slecht geweten?
Of hebben ze je verteld dat wij oude vrouwen eten?
Vertel eens op, waar zijn de and'ren weggekropen?

Trijntje

schor: Ik weet het niet, ik denk dat zij zijn weggelopen.

van Tombergen:

Zo, dus je weet het niet, ik zou me erg vergissen
als ik geen middel wist je memorie op te frissen!
Zeg op, hoe heet je en waar zijn je vrienden?
Of denk je soms dat wij die hier niet kunnen vinden?

Trijntje: Ik ben Jacobsdochter en ik heet Catrijn.
Ik weet het werkelijk niet waar of de andere zijn!

van Tombergen tot 2de soldaat:

Zo, en wie voer jij met je mee als buit?

2de soldaat:

Zij zat in het kippenhok, ik haalde haar eruit.
Toen ik op een boerenerf poolshoogte wilde nemen.
Het is heel stil in 't dorp, een ieder nam de benen;
ik zocht naar eieren en haalde haar eruit.
Z'is niet veel zaaks, geef mij maar 'n jonge bruid!

van Tombergen:

Zo, dus ook bang, ze had zich goed verstopt
en gaf ook niemand thuis, toen er werd aangeklopt?
Je had zeker niet gedacht dat wij van kippen houden
maar om ze klaar te maken, waarden wij de vrouwen!
Jouw hoenders zijn van ons, want wij zijn hier de baas.
Hoe heet je?

Neeltje: Ik heet Neeltje...

van Tombergen:

en verder..?

Neeltje: Neeltje Claesd

van Tombergen:

Familie zeker van de trouwe burgervader
die ook de benen nam, vooruit, vertel eens nader
waar is de overheid van 't dorp gebleven?
Hebben die zich ook verstopt en vrezten voor hun leven?

Neeltje: Dat weet ik niet!

van Tombergen:

Ja, houd haar in de gaten
wij hebben middeltjes om vrouwen te laten praten!
Het lijkt mij goed het dorp eens te doorzoeken,
ik maak me sterk, dat in vele gaten en hoeken
nog wel de een en ander zit verborgen.
Dat die te voorschijn komt, daar zullen wij voor zorgen,
Hooibergen branden goed, wie zich niet wil verraden,
wordt levendig aanstonds in zijn eigen berg gebraden.

(tot de vrouwen)

Als je nog wat redden wilt, dan raad ik je toch aan hier niet voor mij als stommen te blijven staan. Je kunt je eigen dorp nu redden naar believen als je me antwoord geeft, waar zijn jullie gelieven de mannen?

Trijntje: Die zijn weg.

van Tombergen:

En, waar zijn jullie kinderen?
Kom, wees nu maar niet bang, dat wij die schapen hinderen je kunt me op mijn eer van officier vertrouwen.
Zeg op, waar zijn de anderen, waar zijn de jonge vrouwen?
Je zwijgt he? Weet het niet...het zal je dra berouwen.
Dit dorp gaat straks d'r aan en 't eerste huis is 't jouwe!

Neeltje: U voelt zich zeker flink nu U ons dit vertelt wie vrouwen aankan, noemen wij een held!

2de soldaat:

Zwijg! Of moet ik je soms de beide benen breken?
Weet je soms niet hoe je tegen een officier moet spreken?

van Tombergen

sussend: Bedaar maar wat, ik denk zij is wat overstuur.
Ik denk, dat wij 't wel winnen op den duur'.
Gemaakt vriendelijk tot de vrouw:
Het is mijn beste raad, je moet het zelf maar weten.
Als jullie beesten deze winter moeten eten en als je ook voor jezelf een huis wilt houden voor nu en aanstonds in de winterkoude.
Dan zou ik nu maar eens wat spraakzamer wezen!
Mits je me antwoordt op al wat ik wil weten... (fel)
En anders wacht een vlam je dorp...een hele hete!!
Door jullie eigen schuld gaat straks de hele boel hier naar de maan!
Mijn mannen weten hoe met vuren om te gaan!!

Trijntje: Het is aan U om onze woorden uit te leggen...
Al wou ik nog zo graag, ik heb heus niets te zeggen!
Zodra men in ons dorpje hoorde het gerucht van Uwen komst, zijn allen weggevlucht.
Ik kroop de hooiberg in... ik ben niet vlug ter been en ik laat mijn beesten in de weiden niet alleen.

Van Tombergen

spottend: Zo zo, een huisdier dus. Nu melk kan ik gebruiken.
Maar eerst mag je van ons je brandend boeltje ruiken
tenzij je tong wat los komt... *(tot de ander)*
Heb jij nog wat te zeggen?

Neeltje: Ik heb U Heer niets anders uit te leggen.
De mensen uit dit dorp zijn allen weggetrokken.
Ik weet niet waar zij zijn, wat zou ik erom jokken?
Zij zijn toch verder weg dan gij ze in kunt halen!
Waar weet ik niet... Als U ons wilt betalen
met het behoud van leven en van have
zou 't dwaasheid zijn als wij U geen inlichtingen gaven!

van Tombergen:

Hoor dat eens aan, nu moet je toch eens kijken!
In plaats van opvliegen begint ze stroop te strijken!

Neeltje: Maar 't is de waarheid Heer, ik wist niet te ontglippen
en dus verstopte ik mij in 't hok bij onze kippen.

van Tombergen

smalend: Onze kippen, nu moet je dat toch even horen!
Wat denk je, dat die beesten je nu nog toebehoren?
En dat ik mij bedriegen laat door deze toon?
Wat dacht je soms dat ik je dorpje nu verschoon?

(giftig)

Al jaren groeit hier het verzet in Waterland.
De koning van Hispanje noemt men hier dwingeland!
't volk is oproerig en de kerken zijn geschonden!
Wat dacht je dat men mij soms hierheen had gezonden!
Om zoete broodjes met Ulieden te gaan bakken
of om mij door twee wijven te laten verlakken?

Eerste soldaat toont een reliek

Zie Heer, wat of wij daar net op een mestvaalt vonden:
't is een gewijd reliek, het is gewoonweg zonde!

2de soldaat:

Er zie daar achter U hoe ze zijn tekeer gegaan
Men heeft geen enkel beeld meer in zijn nis laten staan!

Van Tombergen

grimmig: De Heren wisten wel waarom zij moesten vluchten
Zij hadden voor een rechter veel te veel te duchten!

(kijkt op)

Daar komt een bode aan met grote spoed
Wat zou hij melden...? Kom, ga hem tegemoet.

De eerste soldaat gaat snel in de aangegeven richting naar rechts af en komt even later met een gezegelde order weer terug. Hij overhandigt het stuk aan van Tombergen, die het leest.

van Tombergen

nadenkend: Zo...nou dat spijt me zeer, 'k was liever hier gebleven.

De Admiraal beveelt dit steunpunt op te geven!

Wij moeten naar de vloot om snel ons in te schepen.

(tot de vrouwen)

Jullie zijn daar niet rouwig om, dat heb ik al begrepen!

Maar 'k zou je toch maar raden juich maar niet te vroeg.

Tot morgenochtend rest ons noch net tijd genoeg

om alsnog een klein plannetje uit te kunnen voeren

tot straf van de opstandige en toch ook laffe boeren!

(tot de soldaten, luid)

Vanavond mijne heren heb ik een aardig werk:

Tien boerderijen gaan in brand en ook de kerk!

De vrouwen schrikken hevig bij het horen van dit bevel en vallen voor zijn voeten neer.

Trijntje: Mijn Heer, God gaf U macht, maar niet om Hem te krenken!

Heb medelij met ons en wil genade schenken!

Houdt toch Uw toorn in en wil dit werk verhinderen

Erbarm U over ons, de vrouwen en de kinderen!

Neeltje: De kerk is 't huis van God, dat moogt gij toch niet schenden

wil Uwen toorn van ons en Gods toorn van U wenden!

van Tombergen

woedend: De schenders, dat zijt gij! Wie heeft dat beeld gebroken

wie brak het altaar af en heeft de band verbroken?

Met d'oude Moederkerk, waart gij dat of deed ik 't?

Trijntje: De goede God heeft zelf zijn knechten voorbeschikt

en Maarten Luther en Calvijn tot ons gezonden.

Om in zijn kerk alles wat was geschonden

vervallen en vertroebeld opnieuw te herstellen

om 't zuiver Evangelie opnieuw ons te vertellen

waarvan wij voordien nooit hadden gehoord.

Het was hun grote smart dat Rome's Kerk Gods Woord

uit hunnen mond niet beter heeft verstaan
en op de ouden dwaalweg verder is gegaan!

van Tombergen:

Zwijg ketter, om dit woord behoorde je te branden
tezamen met je kerk, geschonden door jouw handen!

Neeltje

smekend: Maar 't staat toch in de Schrift, dat Gods Volk van profeten
in 't oude testament al nimmer wilde weten
En Jezus Christus zelf is juist door Joodse vromen
op Golgotha aan 't vreeslijk kruis gekomen!

van Tombergen:

Dat leest UU in UUw Schrift, je kunt dat aardig zeggen!
Maar juist alleen de Kerk vermag haar uit te leggen!
Als jullie daarin leest lees je verboden letters.
Deze hele streek zit vol van vreselijke kettters!

Trijntje: Maar Jezus vraagt toch liefde en erbarmen
ook voor Uw vijanden, voor kinderen en armen.
Ik smEEK U in Zijn Naam, volvoer Uw plannen niet
Gij doet dan niet slechts ons, maar ook Uw Heer verdriet!

van Tombergen:

U krijgt mijn compliment, U kunt aandoenlijk preken
maar dat weerhoudt mij niet je boeltje aan te steken!

(tot de soldaten)

Laat nu die vrouwen gaan, van hen heb ik genoeg
wij hebben niet veel tijd, zorg dat voor morgen vroeg
de rode haan hier van tien hooibergen staat te kraaien!
De harde westenwind zal 't vuur wel verder waaien!
Voor de mannen op de vloot is dan een duid'lijk teken
dat Spanje ketterij en oproer weet te wreken.
En steekt voor alles hier de kerk in brand
als boete voor hun vuile schennershand!
Wij hebben dan een mooi werk hier in dit dorp volbracht
en zorgen voor wat licht en warmte deze nacht!

Trompetgeschal, de soldaten salueren. Van Tombergen gaat af, gevolgd door de mannen. Weldra verspreidt een rode gloed zich achter de schermen (bengals vuur b.v.). De vrouwen slaan in wanhoop de handen voor de ogen en zijgen in elkander.

Achter de schermen klinkt de stem van de declamatrice in wanhoop tegen een achtergrond van orgelmuziek.

Ik hoor trompetten klinken
De vijand is nabij!
Ik zie harnassen blinken
Er niemand is met mij!
Het hart klopt door 't benauwen
Dies laat ik diep beschroomd
't gezicht 't gebergte aanschouwen
of daar geen hulp van kooft!

Een rustige mannenstem:

Daar is geen hulp voorhanden
voorhanden dan van God
van God, die 's werelds landen
heeft onder zijn gebod
Van God, die 's werelds lichten
Heeft onder zijn gebied
En die 't weleer al stichtte
Wat mensenoge ziet!!

Donker slaan

DERDE BEDRIJF

Dezelfde scene; in de verte klinkt trompetgeschal. Ysbrand komt voorzichtig sluipend op.

Ysbrand: De schoften, ze zijn weg...tot het einde van de nacht
hielden hun schildwachten rondom het dorp de wacht!
O schande, om daar werkloos toe te moeten kijken
terwijl je 't halve dorp in een vuurpoel ziet bezwijken!
Schildwachten eromheen... geen waagt zich in de buurt
het vuur vreet om zich heen... alleen bij Jan van Guurt
in 't Zuiden staken wij zo'n schooier overhoop!
Maar ach, het baatte niets, het vuur nam toch zijn loop.
Het zat al in het dak, er viel niets meer te redden
dan 't jongvee, want het vuur zat al in de bedden
en vloog de kamer door toen wij er binnen kwamen
en even later sprongen al de ramen,

en braakten rook en smook en 't vuur kreeg verse lucht.
Toen zijn wij met de beesten weggevluht
voordat het Spaans gespuis ons daar kreeg in de gaten
en merken zou dat een van hen het leven had gelaten....

*Grietje Nanning komt eveneens voorzichtig glurend op. Zij
ziet Ysbrand die van haar schrikt als zij verheugd zegt:*

Ha Ysbrand! Zijn ze weg? Heb je je niet vergist?
We zijn hier toch niet in een val met sluwe list
gelokt?

Ysbrand

verlegen: Grietje, kind ik schrik er van!
Ja de Spanjool trok weg tot op de laatste man
Ik heb het zelf gezien en heb ze goed geteld
toen zij aan 't eind van 't dorp braaf werden opgesteld.
Wat zullen deze heren zich toch dapper voelen
na zoveel heldendaan! O, die gemene smoelen!
Twee vrouwen hebben ze eerst gisteren opgebracht
maar God was aan hun zij en gaf hun grote kracht
er is geen naam genoemd, er is niet een verraden!
Maar toen, nog niet genoeg van zulke heldendaden
hebben ze vuur gemaakt en 't halve dorp verbrand!

Trijntje Jacobs en Neeltje Claesd. komen op.

Trijntje: God straffe deze schenners, de beulen van ons land!
Zelfs onze kerk, Gods huis was hun niet veilig
geen schand is hun te groot, geen ding is hun meer heilig!

Neeltje: Nog hebben wij geluk, dat God ons hier bewaarde
voor wat een Spaanse bende misdreven heeft in Naarde.
Daar heeft men met de kerk alle burgers mee verbrand!

Grietje: Wij waren niet voor niets gevluht diep in het land!
Wij weten nu wel goed, dat Spanje met zijn benden
hier komt om land en goed en heel het volk te schenden,
zoals die in Brussel daar de wet met voeten treedt.
Daarom is heel het volk in oproer en gereed
om samen met de Prins te strijden voor het recht.

De schout komt op met Krijn Koster

Zie onze mooie kerk geheel in as gelegd!
Ons arme mooie dorp, de sier van Hollands tuin.
Niets blijft ons dan een hoop van zwart en rokend puin.

Krijn: Tien boerderijen zijn vannacht in as gelegd!
Wat is de oorlog wreed, wat zijn de mensen slecht!

Grietje: Ach zet de somberheid en smart uit Uw gedachten.
Dit is het offer, dat wij voor de vrijheid brachten!

Trijntje: Dit is de tol, die wij hier voor de oorlog geven!
God spaarde in deze nacht ons allen hier het leven!
Wees liever dankbaar, dat gij zelf behouden zijt!

Neeltje: Zoals voorheen Gods volk uit Egypte werd bevrijd
na een stikdonk're nacht en vele bange plagen
zo is het hier met ons in deze dagen!

Grietje: Laat ons niet alle aandacht aan 't aards bezit gaan schenken
en liever aan elkaar en onze mannen denken!

Schout: U heeft gelijk, laat ons in deez' gespannen dagen
God bidden dat Cornelis Dirks en onze vloot mag slagen
en dat de vijand, die ons hier zo vreselijk heeft geplaagd
eens tot de laatste man het land uit wordt gejaagd!

Ysbrand: Na Haarlem en na Naarden heeft hij zijn macht gelegd
rond Alkmaar, mij dunkt die daar hebben 't slecht.
Wij zijn er tot nu toe genadig afgekomen
al is ons veel bezit en ook de kerk ontnomen!

Krijn: Wat staat ons nu te doen...is het wel veilig hier
of keert de vijand weer, nadat hij zijn plezier
op and're plaatsen ook heeft botgevierd.....?

Trijntje: Wij stonden zelf erbij, dat hun aanvoerder hier 't
bevel kreeg om vandaag naar Amsterdam te gaan
hun vloot ligt klaar in 't IJ, ze moesten hier vandaan,
hoewel het hun niet aanstond, ze waren graag gebleven
om in dit vredig dorp er fijn op los te leven!
Dat dit gebeurd is, was ook wel uit nijd
zoals een gevangen snoek soms nog venijnig bijt!

Neeltje: Ik denk ook dat van Tombergen hier niet meer is te vrezen...
zij gaan vandaag nog scheep...moog dit het einde wezen.

Schout: Laat iedereen dan nu eerst voor de zijnen zorgen
de schade moet bezien, wat overbleef geborgen.
Vanavond moet voor iedereen een plaats zijn om te slapen.
Wie arm werd moet geholpen, wij moeten samenrapen
wat ons aan brokken nu nog over is gebleven,
God dankend voor 't behoud van ons aller leven!

Krijn: Denk niet slechts aan uzelf, maar zorg ook voor Uw burenen!
Dit is een beproeving, die God ons wilde sturen!
Neem de getroffenen bij U in huis als gast
en wees als inwoner een ander niet tot last!

Schout: Dat heeft Krijn goed gezegd, het zij geen klank alleen
in de gemeente Broek; denk aan het algemeen!
De zorg voor de naaste heeft de Heer ons op het hart gebonden
wij zijn als de eerste gemeente door een eender lot verbonden!

Trijntje: Er wacht ons allen nu een grote massa werk!
Het dorp moet weer hersteld, in 't hart van 't dorp de kerk.
Gods huis moet op dit plein weer worden opgebouwd
dat moeten wij samen doen, dat is allen toevertrouwd!

Schout: Als straks de Geuzen de overwinning mogen behalen
dan moeten wij samen God onze dankbaarheid moeten betalen
en bouwen aan Zijn huis, Zijn lieven naam ter eer
daar Hij ons uitkomst schonk, al sloeg Hij ons terneer.
Dit huis, dat offer werd van 't ruwe krijgsgeweld,
moet dan met grote luister als nieuw worden hersteld
maar zonder heiligen en niet voor Sinterklaas
wiens beeld hier vroeger stond, voordat het fel geraas
der beeldenstorm de kerken heeft gereinigd!
In de naam van God alleen zij heel dit dorp verenigd,
in dank dat door Zijn hand wij allen zijn gespaard,
als teken van de vrede en de ere Gods op aard.
De plannen klinken mooi, nu moeten wij aan't werk
gaat allen nu naar huis, straks bouwen wij de kerk
waarvan de stenen van deez' dagen zullen spreken
van vrije vroomheid zij hij 't blijvend teken!

*Allen gaan af naar verschillende richtingen. Grietje blijft
op het voortoneel:*

Grietje: 1573
Toen 't Spaans gespuys voor 's Pausdoms leer
verwoest' het land
Is hier Gods huys tot Broek ter neer
geleyt in brand

Als Christi schaar de son Sijns Woorts
en ook het licht
onlangs daarnaar sag komen voort
is dit gesticht

De sonne claer schijnende weer
is met een eendracht
uit liefde dankbaar tot Godes eer
dit huys volbracht

A M E N

*Als het licht dooft klinkt muziek met (zang of) declamatie:
303 beide verzen*

allen: O Heer, die daar des hemels tente spreidt,
en wat op aard is, hebt alleen bereid
het schuimig, woelig meer kunt maken stille,
en alles doet naar Uwen lieven willen,
wij slaan het oog tot U omhoog,
die ons in angst en nood,
verlossen kondt, tot allerstond,
ja zelfs ook van den dood.

Als Gij, o vrome, dikwijls hebt gesmaakt,
vermaakt U nu vrij, dat U 't harte raakt!
Looft God den Heer met zingen en met spelen,
en roept vrij uit tesaâm met luider kelen:
Hadd' ons de Heer - Hem zij al d'eer
alzo niet bijgestaan,
wij waren lang - ons was zo bang
al in de druk vergaan.